

Євенчук О. Г.,

Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці

ФРЕЙМОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ КОНЦЕПТУ FAMILIE: ПРЕДМЕТНО-ЦЕНТРИЧНИЙ ФРЕЙМ

Стаття присвячена фреймовому моделюванню номінацій концепту FAMILIE. Розглянуто предметно-центричний фрейм для представлення когнітивного простору концепту FAMILIE у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі.

Ключові слова: предметно-центричний фрейм, когнітивний простір, концепт FAMILIE, публіцистичний дискурс.

Статья посвящена фреймовому моделированию номинаций концепта FAMILIE. Рассмотрено предметно-центричный фрейм для представления когнитивного пространства концепта FAMILIE в современном немецком публицистическом дискурсе.

Ключевые слова: предметно-центричный фрейм, когнитивное пространство, концепт FAMILIE, публицистический дискурс.

The present paper is modeling the frame design of the semanticising the FAMILY concept. The objective-central frame is considered for presenting the cognitive space of FAMILY concept in modern German newspaper discourse.

Key words: objective-central frame, cognitive space, FAMILY concept, newspaper discourse.

Сучасне мовознавство висуває нові тенденції моделювання інформації, що надходить у людську свідомість, а також моделювання когнітивних процесів вищої нервової системи людини (переклад з російської тут і надалі наш – О.Є.) [6, с. 205-206]. За словами З.Д. Попової та Й.А. Стерніна, "моделювати концепт як структуру (подібно фонологічної, лексико-семантичної, граматичної структури) в принципі неможливо, адже "...концепт весь час функціонує, актуалізується у різних своїх складових частинах і аспектах" [10, с. 61]. Однак, для гармонії з навколишньою дійсністю, перед людиною перманентно виникає потреба впорядкувати "інформацію" у своїй свідомості на концептуальному рівні, тобто створювати максимально адаптований до світосприйняття концептуальний простір [1, с. 29]. Поряд із окресленим вважаємо, що саме сім'я виступає "первинним середовищем" людини, де переплітаються відношення різних типів, подібних до тих, які існують й у суспільстві. Відповідно, перспективним та актуальним, на нашу думку, вбачається аналіз когнітивного простору концепту FAMILIE у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі, адже під терміном "публіцистичний дискурс" ми розуміємо "вербалізовану мовно-мислинневу діяльність, яка вміщує не тільки суто лінгвістичні, але й екстралінгвістичні компоненти" [7, с. 194].

Метою нашого дослідження є ідентифікація когнітивного простору концепту FAMILIE у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі за допомогою побудови предметно-центричного фрейму, адже саме даний фрейм може представити узагальнену статичну модель об'єкта дослідження даної розвідки – концепту FAMILIE. Матеріалом дослідження слугують текстові фрагменти німецького публіцистичного дискурсу (інтернет-видання німецьких газет, а саме: *Die Welt, Die Zeit, Süddeutsche Zeitung, Südwest Presse, Westdeutsche Allgemeine Zeitung*).

Основи теорії фреймів висвітлені у працях М. Мінського (1979, 1988), Р. Лангакера (1987), Ч. Філлмора (1988), С. Жаботинської (1999, 2006, 2008, 2010), М. Полюжина (2001, 2009) та ін. Під фреймом – ментальною "голографією" [11, с. 14] – розуміємо "мережу, яка складається із вузлів та зв'язків між ними" [8, с. 7], він "подібний скелету, щось на зразок бланку з численними вільними місцями чи слотами, які необхідно заповнювати" та які номіновані М. Мінським як "термінали" [14, с. 245]. Фрейми конструюються за допомогою концептів, об'єктивованих у понятійних категоріях систем частин мови [2, с. 15].

Отже, основним конститuentом типових фреймів є категорія предмета (слот ДЕХТО/ДЕЩО) – іменник. Іншими понятійними категоріями є якість (слот ТАКИЙ) – прикметник; кількість (СТІЛЬКИ) – числівники та інші квантифікатори; категорія буття (ІСНУЄ ТАК) – стативи та дієслова, або категорія дії (ІСНУЄ ДІЮЧИ), виражена дієсловами; категорії способу буття (ТАК), оцінки (ТАК), місця (ТУТ/ТАМ), часу (ЗАРАЗ/ТОДІ), виражені прислівниками [там же].

Запропоновані С.А. Жаботинською [2; 3; 4; 5] "базисні" фрейми – предметно-центричний, акціональний, патронімічний (посевний), гіпонімічний (таксономічний), асоціативний (компаративний) фрейми – складають основу структури досліджуваного нами концепту, "оскільки вони демонструють первісні, найбільш узагальнені принципи категоризації та організації інформації, вираженої за допомогою мови" [4, с. 180] та утворюють "особливу організацію знання, яка складає необхідну попередню умову нашої здатності до розуміння тісно пов'язаних між собою слів" [12, с. 54].

У **предметно-центричному фреймі** актант (ДЕХТО/ДЕЩО) здатний до референції та характеризується за буттєвими, локативними, темпоральними, кількісними та якісними параметрами, що, у свою чергу, веде до встановлення внутрішньопросторового зв'язку між актантом (референтом) і його властивостями – *є/існує*: ДЕХТО/ДЕЩО є ТАКИЙ/ТАКА (якість); ДЕХТО/ДЕЩО існує ТАК (спосіб буття); ДЕХТО/ДЕЩО є/існує ТАМ (місце буття); ДЕХТО/ДЕЩО є/існує ТОДІ (час буття); ДЕХТО/ДЕЩО є СТІЛЬКИ (кількість) [2; 3; 4]. На основі проаналізованого нами емпіричного матеріалу предметно-центричний фрейм концепту FAMILIE може бути представлений наступним чином (рис. 1).

Взаємодію слотів предметно-центричного фрейму концепту FAMILIE можна представити у вигляді пропозицій [9]. Зауважимо, що "пропозиція, яка складається з двох взаємозв'язаних концептів – цільовий (логічний суб'єкт) і характеризуючий (логічний предикат), – трактується елементом фрейму" [5, с. 359]. У даному випадку, реляції слотів предметно-центричного фрейму досліджуваного нами концепту позначають буттєві схеми, а саме: квантативна, квалітативна, локативна, темпоральна та способу буття (див. рис. 1) [3, с. 11-12].

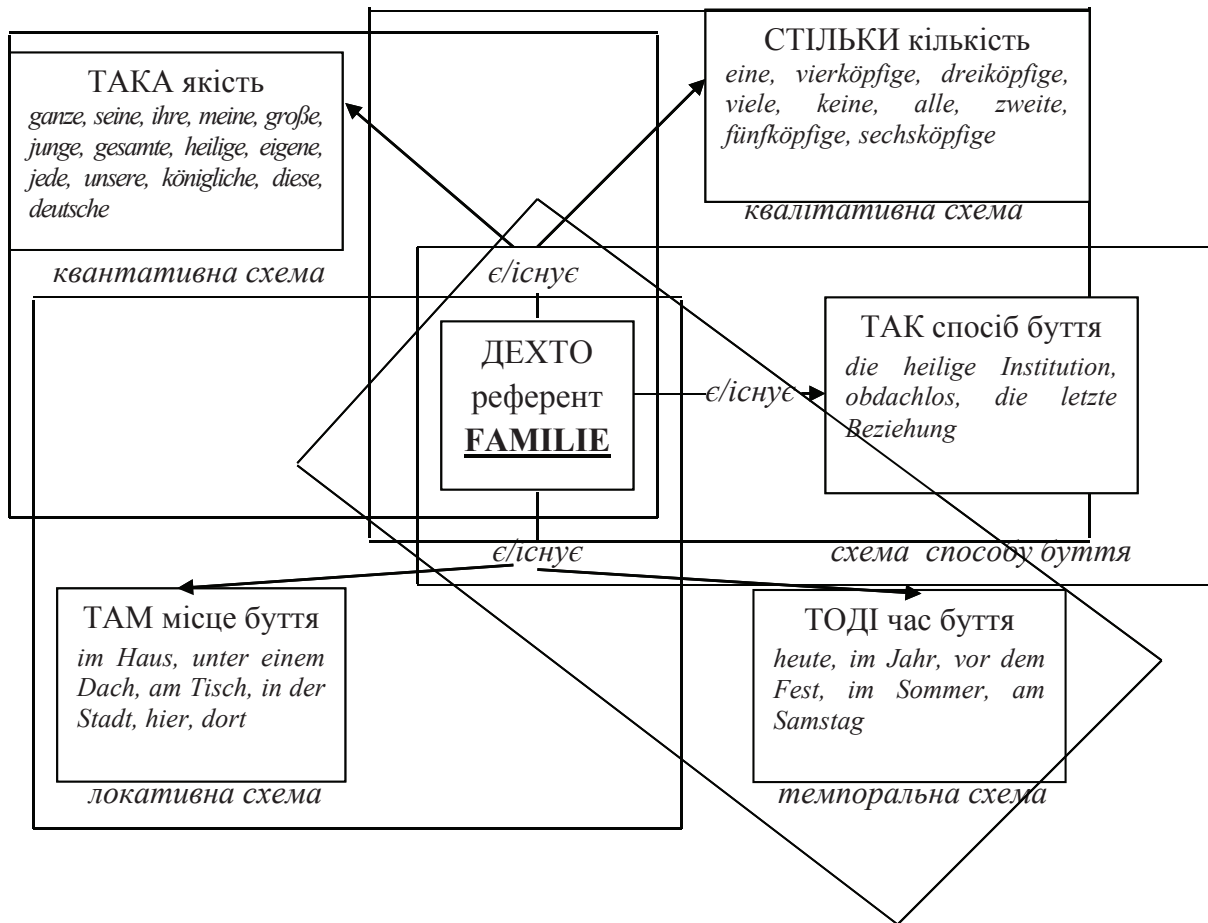

Рис. 1. Предметно-центричний фрейм концепту FAMILIE

Порядок читання схематично зображеного предметно-центричного фрейму концепту FAMILIE задається наступним чином:

ЯКА *та/або* СКІЛЬКИ СІМ'Я *є/існує* ЯК *та/або* ДЕ *та/або* КОЛИ

Послідовність та упорядкованість усіх слотів, які входять у даний фрейм проілюструємо за допомогою моделі-скрипту:

якість кількість референт форма буття спосіб місце час
 ТАКА | СТИЛЬКИ | ДЕХТО || Є/ІСНУЄ | ТАК | ТАМ | ТОДІ

Наведемо приклади об'єктивації даного фрейму у сучасному німецькому дискурсі:

дехто форма буття час
 (1) ... sowie die engsten Freunde und die **Familie** waren am Freitag

місце
 in die Mehrzweckhalle Vellmar-Frommershausen gekommen ... [die Welt, Nov. 18, 2011].

якість референт форма буття місце
 (2) Ganze **Familien** leben und arbeiten in der größten Müllkippe der Welt in Mexiko-Stadt [Süddeutsche Zeitung, Dez. 21, 2011].

місце форма буття стільки референт
 (3) In Dachau durften fünf **Familien** ausziehen [Süddeutsche Zeitung, Dez. 09, 2011].

Слоти предметно-центричного фрейму концепту FAMILIE в сучасному німецькому публіцистичному дискурсі мають наступне наповнення (загальна кількість прикладів – 3116), дані в дужках відображають частотність вищевказаних характеристик:

1) FAMILIE є/існує ТАКА (якість) (2120 прикладів): ganze (607), seine (491), ihre (233), meine (191), große (82), junge (82), gesamte (42), heilige (36), eigene (34), jede (32), unsere (28), königliche (23), diese (21), deutsche (19), kleine (16), jüdische (13), andere (12), neue (10), türkische (10), reiche (7), politische (6), olympische (5), glückliche (5), tolle (4), musikalische (4), richtige (4), traditionelle (3), befreundete (3), italienische (3), arme (3), deine (2), kinderreiche (2), schwäbische (2), unglückliche (1), jene (1), orthodoxe (1), europäische (1), sowjetische (1), bürgerliche (1), spazieren gehende (1), internationale (1), moderne (1), verwandte (1), industrielle (1), wundervolle (1), christliche (1), gläubige (1), russische (1), schreckliche (1), vereinte (1).

2) FAMILIE є/існує СТИЛЬКИ (кількість) (632 приклади): eine (450), vierköpfige (62), dreiköpfige (24), viele

(13), keine (12), alle (10), zweite (10), fünfköpfige (9), sechsköpfige (7), mehrere (6), siebenköpfige (5), zwei (5), fünf (4), achtköpfige (4), drei (3), vier (2), halbe (2), wenige (2), einige (2).

3) **FAMILIE** є/існує ТАК (спосіб буття) (43 приклади): *die heilige Institution, obdachlos, die letzte Beziehung* тощо. На кшталт: (4) *Meine Familie war schon immer sehr naturverbunden* [Welt, Nov. 25, 2011]. (5) *Meine Familie ist inzwischen ein gut eingespieltes Team* [Südwest Presse, Dez. 16, 2011].

4) **FAMILIE** є/існує ТАМ/ТОДІ (місце буття/час буття) (521 приклад): *im Haus, unter einem Dach, am Tisch, in der Stadt, hier, dort / heute, im Jahr, vor dem Fest, im Sommer, am Samstag, am Abend* тощо. Даний слот об'єктивується наступним чином: (6) *Zuhause im kleinen Eppingen ist das doch völlig normal, wenn die ganze Familie unter einem Dach wohnt* [Südwest Presse, Jan. 21, 2012].

(7) *Die Familie wohnte in einem Doppelhaus in einem bürgerlichen Wohngebiet ...* [Süddeutsche Zeitung, Nov. 15, 2011].

На нашу думку, саме логічний аналіз слотів предметно-центричного фрейму концепту **FAMILIE** підкреслює якісні, кількісні та локативно-темпоральні характеристики досліджуваного нами концепту в сучасному німецькому публіцистичному дискурсі. Відповідно, запропонований нами предметно-центричний фрейм концепту **FAMILIE** може вважатися окремим конститuentом загальної фреймової моделі, яку можна ефективно застосовувати при дослідженні даного концепту (а саме, конкретизації семантичних значень номінацій концепту **FAMILIE**) та його зв'язків з іншими концептами у концептуальній картині світу.

У подальшому плануємо проаналізувати та вибудувати схеми акціонального, патронімічного (посесивного), гіпонімічного (таксоно-мічного), асоціативного (компаративного) фреймів концепту **FAMILIE**.

Література:

1. Андрусь А. Ф. Онтологічний аспект концепту та основні підходи до його визначення / А. Ф. Андрусь // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. – 2011. – Частина I. – № 9 (220). – С. 29-34.
2. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ : типы фреймов / С. А. Жаботинская // Вісник Черкаського університету. Серія "Філологічні науки". – Черкаси, 1999. – Вип. 11. – С. 12-25.
3. Жаботинская С. А. Лингвокогнитивный подход к анализу номинативных процессов / С. А. Жаботинская // Вісник ХНУ. – Харків, 2010. – № 928. – С. 6-20.
4. Жаботинська С. А. Посесивна конструкція і концептуальні трансформи / С. А. Жаботинська // Мова. Людина. Світ. : до 70-річчя проф. М. П. Кочергана : зб. наукових статей ; під ред. О. О. Тараненка. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2006. – С. 178-192.
5. Жаботинська С. А. Принципы лингвокогнитивного анализа и феномен полисемии / С. А. Жаботинська // Проблеми загального, германського та слов'янського мовознавства : до 70-річчя професора В. В. Левицького ; під ред. Альтмана Г., Задорожної І., Мацкуляк Ю. – Чернівці : Книги ХХІ, 2008. – С. 357-368.
6. Залевская А. А. Введение в психолингвистику / А. А. Залевская. – М. : РосГУ, 1999. – 382 с.
7. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации : курс лекций / В. В. Красных. – М. : ИТДГК "Гнозис", 2001. – 270 с.
8. Минский М. Фреймы для представления знаний : пер. с англ. / М. Минский; [под. ред. Ф. М. Кулакова]. – М. : Энергия, 1979. – 152 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://reslib.com/book/Frejmi_dlya_predstavleniya_znanij#2.
9. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике : монография / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2001. – 192 с.
10. Попова З. Д. Язык и национальное сознание / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Изд. 3, перероб. и доп. – Воронеж : Истоки, 2007. – 61 с.
11. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания / Ч. Филлмор // Новое в зарубеж. лингвистике. – М. : Прогресс, 1988. – Вып. XXIII. – С. 52-92.
12. Die Welt [Elektronische Ressource]. – Mode des Zugangs : <http://www.welt.de/>.
13. Die Zeit [Elektronische Ressource]. – Mode des Zugangs : <http://www.zeit.de/>.
14. Minsky M. The society of mind / M. Minsky. – New York et al. : Simon & Schuster, 1988. – 339 p.
15. Süddeutsche Zeitung [Elektronische Ressource]. – Mode des Zugangs : <http://www.sueddeutsche.de/>.
16. Südwest Presse [Elektronische Ressource]. – Mode des Zugangs : <http://www.swp.de/>.
17. Westdeutsche Allgemeine Zeitung [Elektronische Ressource]. – Mode des Zugangs : <http://www.wz-newsline.de/>.